

CONDIȚIA IMPOSIBILĂ, IMORALĂ ȘI ILICITĂ - PARTICULARITĂȚI

Roxana MATEFI

Abstract

This study proposes an analysis of the condition, as a modality of the civil legal act, when it has an impossible, immoral or illicit character. We aim to clarify the notions of "impossible", "immoral" or "illicit" (when they apply to the condition), as the legislator refers to them, without defining them. We will also emphasize the sanctions that their incidence draws, with their specific features, while also referring to elements of compared law, in this case the French civil law in the matter.

Keywords: *condition, sanction, nullity, cause.*

Introducere

Modalitate a actului juridic civil, alături de termen și sarcină, condiția își are sediul materiei în cuprinsul art. 1399-1410 din Codul civil.

Legiuitorul nu ne oferă o definiție a condiției, limitându-se să prevadă în textul art. 1399 Cod civil că „este afectată de condiție obligația a cărei eficacitate sau desființare depinde de un eveniment viitor și nesigur”. Potrivit doctrinei, condiția poate fi definită drept „un eveniment viitor și susceptibil sau nesusceptibil de a se produce, de a cărei realizare părțile au făcut să depindă nașterea sau stingerea raportului obligațional cu efecte retroactive”¹.

Rezultă, așadar, că această modalitate ce ar afecta obligația „pune în incertitudine însăși existența actului juridic civil”².

Cât privește tipurile de condiție pe care le întâlnim, există o serie de criterii în funcție de care aceasta se clasifică.

¹ L. Pop, I.F. Popa, S.I. Vidu, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 590.

² E. Poenaru, *Introducere în dreptul civil. Teoria generală. Persoanele*, Ed. Europa Nova, Lugoj, 1996, p. 121.

Astfel, raportat la efectele produse, vorbim despre condiție suspensivă, „atunci când de îndeplinirea sa depinde eficacitatea obligației”³ și despre condiție rezolutorie, „atunci când îndeplinirea ei determină desființarea obligației”⁴.

Potrivit unui al doilea criteriu de clasificare, respectiv modalitatea în care voința părților afectează realizarea sau nerealizarea evenimentului în cauză, condiția poate fi cazuală (atunci când depinde exclusiv de hazard), mixtă (a cărei realizare depinde, deopotrivă, de voința unei părți și de aceea a unei persoane determinate) și potestativă. Aceasta din urmă cunoaște două forme, respectiv pur potestativ (depinde exclusiv de voința creditorului sau a debitorului, după caz) și simplă potestativă (depinde atât de voința uneia dintre părți, cât și de voința unei alte persoane nedeterminate sau de o împrejurare externă).

În funcție de modul de formulare, condițiile pot fi pozitive sau negative.

După posibilitatea de a se realiza, vom întâlni condiții posibile și imposibile, în timp ce după conformitatea cu bunele moravuri, clasificarea se face în condiții morale și imorale, iar în funcție de conformitatea cu normele legale, în condiții licite și ilicite.

Pentru a fi valabilă, condiția trebuie să fie, potrivit legii, posibilă, licită și morală, textul art. 1402 dispunând, în mod imperativ, faptul că o condiție „imposibilă, contrară legii sau bunelor moravuri este considerată nescrisă, iar dacă este însăși cauza contractului, atrage nulitatea absolută a acestuia”.

Rezultă, așadar, din economia textului de lege anterior menționat, că sancțiunea ce intervine în cazul inserării unei condiții imposibile, ilicite sau imorale, constă în considerarea ca nescrisă a acelei condiții, iar în ipoteza în care condiția respectivă este chiar cauza contractului, legiuitorul prevede sancțiunea nulității absolute a actului juridic încheiat în aceste condiții.

Vechiul Cod civil sancționa condiția imposibilă, contrară bunelor moravuri ori prohibită de lege cu nulitatea, desființând convenția care depinde de aceasta, sens în care erau dispozițiile art. 1008 din vechiul Cod.

Analizând dispozițiile Codului civil francez în materie, vom observa că după ce legiuitorul francez definește obligația condițională ca fiind aceea „care depinde de un eveniment viitor și nesigur”⁵ prevede, în textul articolului imediat următor obligativitatea liceității condiției, în caz contrar, sancțiunea fiind nulitatea obligației⁶.

O altă dispoziție legală care se impune a fi amintită în contextul analizat este aceea cuprinsă în art. 900 din Codul civil francez, cu referire la actele juridice cu

³ Art. 1400 C. civ.

⁴ Art. 1401 alin. (1) C. civ.

⁵ Art. 1304 Cod civil francez.

⁶ A se vedea art. 1304-1 Cod civil francez.

titlu gratuit, dispoziție legală care prevede că în ceea ce privește condițiile imposibile, cele care contravin legii sau moralei, cuprinse în orice dispoziție între vii sau testamentare, vor fi considerate ca nescrise.

Condiția imposibilă

O condiție imposibilă este, așa cum se arată în doctrină, „aceea care presupune un eveniment a cărui realizare este imposibilă, materialmente sau juridicește”⁷, astfel încât „legile naturii sunt un obstacol în calea îndeplinirii sale”⁸.

Doctrina apreciază că unicul „criteriu valabil de apreciere și determinare a posibilității sau imposibilității condiției sunt posibilitățile umane, în general, iar nu posibilitățile concrete ale debitorului”⁹. Cât privește imposibilitatea juridică de realizare a condiției, aceasta „trebuie raportată la dreptul obiectiv, adică la întregul ansamblu de reglementări juridice în vigoare la momentul dat”¹⁰.

Avem, așadar, în vedere o imposibilitate de ordin obiectiv și absolut. În condițiile în care obligația este imposibilă doar pentru debitorul care și-o asumă, imposibilitatea fiind, în acest caz relativă, obligația este una valabilă.

De asemenea, obligația este validă și în cazul în care obiectul contractului constă în două obligații alternative, dintre care una este imposibilă. În cazul unei imposibilități parțiale, contractul este parțial valabil¹¹.

Dacă ne raportăm la momentul la care se apreciază imposibilitatea condiției, acesta este, în mod firesc, cel al încheierii actului juridic, motivat de faptul că „un fapt imposibil de realizat la un moment dat poate deveni realizabil ulterior, fie datorită progreselor tehnicii, fie datorită modificării legislației”¹².

Doctrina ne oferă o serie de exemple de condiții imposibile, cel mai sugestiv în acest sens fiind oferit de juristul Gaius (III, 98), „*si coelum digito tactigelis*” (dacă vei atinge cerul cu degetul)¹³.

⁷ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. al II-lea, Ed. All Beck, București, 2002, p. 415.

⁸ M. Duranton, *Cours de droit civil suivant le Code francais*, Societe Belge de Librairie, Bruxelles, 1841, p. 302 apud <https://books.google.ro/books?id=vaI9kEgCyNAC&pg=PA300&lpg=PA300&dq=la+condition+immorale+de+droit+civil&source=bl&ots=UI-2comSOW&sig=YvxpsE2GVyFzXLLxzjCp5qgfzY&hl=ro&sa=X&ved=2ahUKEwjyxdz7u-fcAhXFy6QKHYN2AII4ChDoATAcEgQICBAB#v=o nepage&q=la%20condition%20immorale%20de%20droit%20civil&f=false>.

⁹ M.N. Costin, C.M. Costin, *Dicționar de drept civil de la A la Z*, ed. a II-a, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 177.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ A se vedea R.M. Makela, *L'impossible et le contrat*, Mélanges Pougoué, 2015, p. 4 apud http://www.daldewolf.com/documents/document/20151221115032-47_52_roger_masamba_1_x27_impossible_et_le_contrat_fv1_09_02_14.pdf.

¹² I. Dogaru, N. Popa, D.C. Dănișor, S. Cercel, *Bazele dreptului civil*, vol. I. Teoria generală, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 527.

¹³ Apud E. Poenaru, *op. cit.*, p. 161.

Alte exemple de condiții imposibile sunt „trasarea unui triunghi fără unghiuri sau demonstrarea cuadraturii cercului”¹⁴, obiectul unor astfel de obligații fiind „contrar legilor naturii”¹⁵.

Atunci când avem de a face cu o condiție imposibilă, se impune a face diferența după cum aceasta este suspensivă sau rezolutorie. Astfel, obligația afectată de o condiție imposibilă suspensivă este lovită de sancțiunea nulității, în timp ce o obligație afectată de o condiție imposibilă rezolutorie nu va atrage această sancțiune, fiind, în esență, „o obligație pur și simplu valabilă, singură condiția fiind considerată ca inexistentă”¹⁶, aceasta întrucât „condiția rezolutorie nu condiționează existența obligației și efectele ei actuale, ci numai stingerea lor”¹⁷.

Condiția ilicită

O condiție ilicită sau contrară legii, astfel cum o califică legiuitorul, este o condiție care încalcă normele imperativ prohibitive, respectiv acelea care sunt obligatorii pentru părți, acestea neputând să deroge de la conținutul lor. Spre deosebire de acestea, normele dispozitive lasă părților libertatea de a deroga de la ele, astfel încât o condiție care încalcă o asemenea normă nu va fi calificată drept una ilicită.

În aprecierea unei condiții ca fiind ilicită, nu ne vom raporta exclusiv la acelea care încalcă o normă imperativă, ci vom avea în vedere și condiția „care ar consta în facerea unui act, care fără a fi el însuși contrar unui text de lege, ar aduce o atingere unor drepturi esențiale, necesare liberei activități a omului”¹⁸. Doctrina exemplifică în acest sens cu dreptul copilului minor de a primi întreținere din partea părinților sau a altor persoane prevăzute de lege, libertatea de a încheia o căsătorie sau de a rămâne necăsătorit¹⁹.

Mai trebuie să subliniem, în acest context, că cel în sarcina căruia cade calificarea drept licit sau ilicit a caracterului unei condiții este judecătorul, misiunea acestuia nefiind una facilă²⁰.

Condiția imorală

În lipsa unei definiții legale a condiției imorale, ne vom raporta la doctrină, care o califică drept „specie de condiție care se caracterizează prin aceea că presu-

¹⁴ A se vedea R.M. Makela, *op. cit.*, p. 5.

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *op. cit.*, p. 415.

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ *Ibidem.*

¹⁹ A se vedea, în acest sens, M.N. Costin, C.M. Costin, *op. cit.*, p. 176.

²⁰ A se vedea, în acest sens, A. Colin, H. Capitant, *Traite de droit civil*, ed. 3, vol. 2, Ed. Dalloz, Paris, 1957, p. 162.

pune îndeplinirea a ceea ce contrazice legea morală și, implicit, nesocotește regulile de conviețuire socială ca expresie a bunelor moravuri”²¹.

În acest context se impune a clarifica sintagma de *bune moravuri*, care, de asemenea, nu se regăsește definită în Codul civil, legiuitorul stabilind, cu valoare de principiu, în cuprinsul art. 11 Cod civil că „nu se poate deroga prin convenții sau acte juridice unilaterale de la legile care interesează ordinea publică sau de la bunele moravuri”.

Rezultă, așadar, că cele două mari limitări pe care legiuitorul le fixează în ceea ce privește libertatea contractuală a părților sunt, pe de o parte, ordinea publică, iar pe de altă parte, bunele moravuri.

Deși regăsim acest concept de bune moravuri de mai multe ori în economia Codului civil, o definiție legală lipsește, astfel că vom apela la doctrină, potrivit căreia această sintagmă poate fi calificată drept „totalitatea regulilor de conduită, care s-au conturat în conștiința societății și a căror respectare s-a impus cu necesitate, printr-o experiență și practică îndelungată”²², arătându-se, totodată că „pentru o lungă perioadă de timp, bunele moravuri au reprezentat o noțiune conexă moravurilor sexuale ale societății (...) și că, în cele din urmă, asistăm la o deplasare a concepției asupra bunelor moravuri spre demnitatea individului”²³.

Ca exemplificare de condiție imorală este aceea inserată într-un contract de donație, „prin care donatorul urmărește să convingă pe destinatarul acesteia să accepte relații de concubinaj cu el”²⁴. Sigur că, în această ipoteză, condiția enunțată este însăși cauza contractului încheiat, astfel încât sancțiunea pe care o stabilește legiuitorul va fi aceea a nulității absolute a contractului de donație.

Concluzii

Modalitate a actului juridic civil, a cărei incidență în materia obligațiilor nu poate fi pusă sub semnul întrebării, condiția, eveniment viitor și nesigur, ce afectează însăși existența actului juridic civil, suscită încă o serie de discuții în materia aplicabilității sale practice. Atunci când ne raportăm la o condiție imposibilă, contrară legii sau bunelor moravuri, lucrurile se complică, rolul instanței în încadrarea condiției într-una dintre aceste categorii, nefiind deloc unul facil.

²¹ A se vedea, în acest sens, M. N. Costin, C.M. Costin, *op. cit.*, p. 177.

²² <https://legeaz.net/dictionar-juridic/limitele-libertatii-contractuale-ordinea-publica-si-bunele-moravuri>.

²³ *Ibidem*.

²⁴ E. Poenaru, *op. cit.*, p. 123.

Bibliografie

- Codul civil român.
- Codul civil francez.
- A. Colin, H. Capitant, *Traite de droit civil*, ed. 3, vol. 2, Ed. Dalloz, Paris, 1957.
- M.N. Costin, C.M. Costin, *Dicționar de drept civil de la A la Z*, ed. a II-a, Ed. Hamangiu, București, 2007.
- C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. al II-lea, Ed. All Beck, București, 2002.
- I. Dogaru, N. Popa, D.C. Dănișor, S. Cercel, *Bazele dreptului civil*, vol. I. Teoria generală, Ed. C.H. Beck, București, 2008.
- M. Duranton, *Cours de droit civil suivant le Code francais*, Societe Belge de Librairie, Bruxelles, 1841.
- R.M. Makela, *L'impossible et le contract*, Mélanges Pougoué, 2015.
- E. Poenaru, *Introducere în dreptul civil. Teoria generală. Persoanele*, Ed. Europa Nova, Lugoj, 1996.
- L. Pop, I.F. Popa, S.I. Vidu, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Ed. Universul Juridic, București, 2012.
- http://www.daldewolf.com/documents/document/20151221115032-47_52_roger_masamba_1_x27_impossible_et_le_contrat_fv1_09_02_14.pdf.
- <https://books.google.ro/books?id=vaI9kEgCyNAC&pg=PA300&lpg=PA300&dq=la+condition+immorale+de+droit+civil&source=bl&ots=Ul-2comSOw&sig=YvxpsE2GVyFzXLLxzxcP5qgfzY&hl=ro&sa=X&ved=2ahUKewjyxdz7ufcAhXFy6QKHYN2AII4ChDoATACegQICBAB#v=onepage&q=la%20condition%20immorale%20de%20droit%20civil&f=false>.
- <https://legeaz.net/dictionar-juridic/limitele-libertatii-contractuale-ordinea-publica-si-bunele-moravuri>.